

Perustuuko ympäristön hoito arvoihin?

PAAVOLA, JOUNI & IAN LOWE (2005; toim.). *Environmental values in a globalising world. Nature, justice and governance*. 253 s. Routledge, London.

RYTTERI, TEIJO (2006). Metsän haltija. Metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu vuosina 1859–2005. *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 167. 180 s.

Arvoitavana on kaksi varsin erilaista teosta, joissa molemmissa käsitellään luonnonympäristöä sekä yhteiskuntien suhtautumista sen käyttöön ja hoitoon. Nämä ovat ajankohtaisia ja tärkeitä aiheita kaikkialla.

Leedsissä toimivan ympäristötaloustieteilijä Jouni Paavolan yhdessä Ian Lowen kanssa toimittama teos ympäristöarvoista koostuu viidestä osasta ja 14 artikkelista. Se valaisee kulttuurierojen vaikutusta luonnonvarojen käyttöön maapallon eri alueilla. Globalisaation vaikutuksesta arvoperustat ja työtavat muuttuvat. Maapalloistumisen paineessa valtiot heikkenevät, jolloin maailmanlaajuisten prosessien ja toimijoiden merkitys kasvaa myös paikallisessa ympäristönhoidossa. Vaikka länsimaisten yhteiskuntien liberaali käsitys demokratiasta onkin tarjonnut tärkeän arvoperustan useimmissa teollistuneissa maissa, asetelma voi muuttua, kun yhteiskunnat muuttuvat entistä riippuvaisemmiksi ylikansallisista painotuksista ja toimijoista.

Teoksen alkuosassa tarkastellaan länsimaisia ja itämaisia filosofioita sekä niistä johdettavia, luontosuhteita sääteleviä arvoja. Kristillisessä arvoperustassa maapallo nähdään ihmisen käyttöön annettuna, mutta tähän sisältyy myös velvollisuuksia tulevia sukupolvia kohtaan. Pyrkimys jatkuvaan elämänlaadun parantamiseen on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi. Elintason parantuessa ympäristöön kohdistuva rasitus on lisääntynyt. Kehityksen suunnan muuttaminen edellyttäisi yhteiskunnan arvoperustan uudelleen arviointia.

Luonnonarvojen ihailu ja luonnontilan tavoittelu eivät yksinään kelpaa politiikan ja päätöksenteon perustoiksi. Valoon ja liikenteen huminaan tottuneita kaupunkilaisia luonnonrauha tai tähtitaivaan paljastava pimeys voivat peilottaa. Luonnontilaisuus ei siten ole yleisesti hyväksytty

tavoite. Jo kauan sitten käsite *luonnonsuojelu* korvattiinkin *ympäristönsuojelulla*. Länsimaissa yhteiskunnissa tieteellisellä tutkimuksella on voimistuva merkitys modernin arvoperustan luojana, mutta tämäkään suhde ei ole yksioikoinen. Tieteen ja arkielämän välillä on usein merkittävä tietoviive.

Loppuosan artikkeleissa tarkastellaan käytännönläheisempiä aiheita, kuten ympäristöoikeutta ja diplomatiaa. Juridiikan vallitsevat teoriat eivät välttämättä ota huomioon luonnonympäristön arvoja, sillä ne rajoittuvat ihmisten välisiin oikeudellisuusasetelmiin. Millaisia oikeuksia on eläimillä ja muulla luonnolla? Millaisia oikeuksia lainsäädännössä tulee antaa syntymättömille sukupolville? Nämä ja monet muut kimirantit kysymykset ovat tärkeitä haasteita ympäristöoikeuden tulevassa kehityksessä.

Toisenlaisessa filosofisessa katsannossa ihminen on vain laji toisten lajien joukossa, vailla erityisoikeuksia suhteessa muuhun luontoon. Tällaista ajattelua sisältyy esimerkiksi kungfutselaisuuteen, jonka luontokäsityksiä teoksessa käsitellään monipuolisesti. Kiinaan juurtuvan filosofian voisi odottaa vaikuttavan kiinalaisten toimintaan, mutta onko niin? Hong Kongissa toimivan ympäristöpolitiikan asiantuntija Paul G. Harrisin katsaus osoittaa, että luonto sopeutukoon, kun idän jättiläinen kehittyi. Maan valtavan väestön aiheuttama ympäristöpaine on vertaansa vailla ja kiinalaisten keskimääräisen elintason nousu voi aiheuttaa kestäättömiä paineita maapallolla. Kiinalaisiin filosofioihin sisältyy kauniita pehmeitä arvoja, mutta kehityksen paineet ovat kovia ja yhä todellisempia. Pragmaattisuus jyllää ja vasta ongelmiin reagoidaan, aivan kuten länsimaissakin.

Teos painottuu vahvasti filosofiaan ja oppihistoriaan. Artikkeleiden sisäistäminen edellyttää lukijalta melkoista lukeneisuutta. Kirjoitustyylillä on väljää ja pysyttelee pienissä yksityiskohdissa. Sitaatteja viljellään anteliaasti, mutta johtopäätöksiä tai kokonaisvaltaisia ajatuskulkuja esitetään niukasti.

Rytterin teos perustuu käytännöllisempään tarkasteluun, mutta luonnon käyttöä ohjaavat arvot ovat siinäkin tärkeitä. Metsät ovat Suomen tärkein luonnonvara, ja siksi niiden käytön säätely on luonnonsuojelu- ja ympäristön-

suojelukeskusteluiden kestoaihe. Rytterin tutkimuskohteena on Metsähallituksen toteuttama yhteiskunnan omistamien metsien käyttö.

Teoksen avaa kiinnostava katsaus vaihtoehtoihin valtion metsäomaisuuden hoitoa määrittäviin ideologioihin. *Omistajälähtöisen ideologian* mukaan moraaliset kysymykset eivät kuulu liiketoimintaan, vaan tavoitteena on taloudellinen tulos. *Sidosryhmälähtöisessä ideologiassa* pyritään ottamaan huomioon myös yleisen moraalien vaatimuksia, eli metsiä käyttävän yrityksen tulee toimia kuin huomaavainen ”kunnan kansalainen”. *Laajan vastuun ideologia* sisältää myös eettisiä päämääriä, kuten vastuuta myös muista kuin taloudellisista asioista. Siinä missä liiketoimintaidologiassa ainoaksi tavoitteeksi riittää voiton maksimointi, moraalideologia edellyttäisi pyrkimystä erityyppisten toimintojen sovitteluun. *Reunaehto- ja vastuuideologioissa* tunnustetaan muitakin itsearvoisia päämääriä kuin puuntuotanto, esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Nämä katsannot ovat toisiinsa kietoutuneita ja osin päällekkäisiä. Tärkeää on kuitenkin huomata, että Metsähallituksenkin toimintaa säätelevät arvot ja niiden perustelut.

Rytterin huolellinen historiallinen tarkastelu on kiintoisaa luettavaa. Metsäomaisuus on ollut valtiolle ja sen toimintoja sääteleville poliitikoille kuin pelikortti, jota käyttämällä kulloisetkin vallanpitäjät ovat voineet edistää omia pyrkimyksiään. Metsähallituksen yhteiskuntavastuun tarkastelu tarjoaakin kiinnostavan ikkunan suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen autonomian ajalta 2000-luvulle saakka. Eri aikoina vallinneet poliittiset tarpeet ja pyrkimykset ovat heijastuneet vaihtelevin tavoin valtion metsäomaisuuden käyttöön. Metsähallituksen pääjohtajan paikka on ollut poliittinen ja tuulinen.

Rytteri kertoo, kuinka metsänhoidon menetelmät muuttuivat 1900-luvulla rajusti. Vanhoja, harsinnan jäljiltä usein heikkolaatuisia metsiä uudistettiin päätehakkaamalla. Taimikoiden vartumista odotellessa hakkuupaineita siirrettiin yhä uusille alueille. Kun tehometsä-

talouden menetelmät auruksineen ja voimaperäisine vesakontorjuntoineen otettiin Metsähallituksessa käyttöön täysimittaisesti, jälki oli sen mukaista. Monilla alueilla valtionmetsät ovatkin nykyisin tasaikäisiä, vaikeasti kuljettavia taimikoita risukoineen, kivineen ja auranpalteineen. Monien mielestä Metsähallitus on Suomen metsien pahin tuhoaja.

1970-luvulle tultaessa luonnonsuojelu- ja sosiaaliset arvot saivat lisää merkitystä ja valtion metsien voimaperäistä käyttöä alettiin arvostella. Puubiomassan hoitoon tähtäävä metsätalous vähensi monia alkuperäisiä metsälajeja ja vaikeutti metsien monikäyttöä. Vaikka perusteltu kritiikki kasvoi kasvamistaan, Metsähallitus ei kiirehtinyt ensimmäisten joukossa muuttamaan käytäntöjään tai niiden arvoperustaa. 1990-luvulla alue-ekologinen ja osallistuva suunnittelu alkoivat kuitenkin muuttaa Metsähallituksen toimintakulttuuria. ”Pehmeämmistä” toimintatavoista huolimatta eniten julkisuutta saaneiden metsäkiistojen osapuolena on yhä edelleen usein juuri Metsähallitus.

Teokset osoittavat, että valtioiden tasolla yhteiskunnan kehitystä ohjaavat arvot perustuvat yleensä maan historialliseen ja filosofis-uskonnolliseen perinteeseen. Globalisaation taustalla mahdollisesti vaikuttavaa arvo maailmaa ei kuitenkaan tunne oikein kukaan. Kun katsotaan Suomen valtionmetsien hoitoa esimerkkitapauksena, havaitaan, että tarpeiden ja arvojen muuttuessa ympäristö kokee milloin minkäkinlaista. Yhtenä hetkenä kääpä on metsän tuholainen, joka pitäisi hävittää viimeiseen itiöemään, ja jo kotvan kuluttua lajia suojellaan ja sille laaditaan hoito-ohjelmia. Tästä opitaan ainakin se, että mikä nähdään hyväksi yhtenä ajankohtana, voi kohta muuttua ei-toivotuksi.

RISTO KALLIOLA

Maantieteen laitos,

Turun yliopisto